

MAGYARORSÁG

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

FÉLÉVRE 24 PENGŐ, NEGYEDÉVRE 12 PENGŐ,
EGY ÓRA 4 PENGŐ, EGYES SZÁM ÁRA HÉTKÖZ-
NAP 16 FILL., VASÁRNAP 32 FILL. AUSZTRIÁBAN
HÉTKÖZNAP 30 GARAS, VASÁRNAP 40 GARAS
MEGJELENIK HETFO KIVÉTELEVEL MINDEN NAP

FELELŐS SZERKESZTŐ:
MILOTAY ISTVÁN

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:

VI. KERÜLET, ARADI UTCA 8. TELEFON: *278—99
(25 MELLÉKALL.). LEVÉLCIM: BUDAPEST 62.
POSTAFIÓK 129. FIOKKIADÓHIVATAL: BUDAPEST,
IV. ESKÜ-UT 6. FELEM. T.: *888 66 (4 MELLÉKALL.)
POSTATAKARÉKPÉNZTARI CSEKKSZÁMLA: 28990.

BUDAPEST, 1933 DECEMBER 31, VASÁRNAP

XIV. ÉVFOLYAM, 296. (3843.) SZÁM

Árpád sirja

Írta: Milotay István

Gatterer Ferenc mérnök ur elindult, hogy megkeresse a honfoglaló Árpád sirját s kutató és felfedező utjáról most számol be a nyilvánosságnak a Magyarország hasábjain. Nem akarunk itt elébe vágni az ő beszámolójának, nagyérdeklő eredményeinek, amelyeknek érdekében annyi lelkesedést, munkát, odaadást áldoz a maga kitűzött céljaira. Az ő utja és vállalkozása nem olyan, mint a Kőrösi Csoma Sándoré, aki a székely havasok alól utrakelt s szinte egy életet gyalogolt, vándorolt át, hogy megtalálja mindnyájunk közös bölcsőjét, az ősmagyar hazát, ahonnan a honfoglalók vagy azok elődjei is elindultak valamikor. Gatterer mérnök ur utja nem ilyen kalandos, nem vezet messze világrészekre, tengereken, sivatagokon, folyókon, hegláncokon át, idegen, ellenséges népek között. Nem is egy bölcsőt, de egy koporsót, illetve csak egy sirt keres. Ez a cél azonban mégis van majdnem olyan fáradságos, mint az a másik, amelyet éppen egy századdal ezelőtt a nagyenyedi kollégium növendéke maga elé tűzött. Ez a sir itt porlad valahol a közelünkben, Budapest határában, Óbuda mellett, nem messze a régi, az első királyi székhely elpusztult, földbesüppedt, semmivé foszlott nyomaitól. S mégis olyan igen messze, olyan küzdelmes távolságban, hogy száz esztendő óta hiába keresik. A Gatterer urhoz hasonló lelkes kutatók, tudósok, archeológusok, történészek, Anonymus krónikája, a régi határjárásokról szóló királyi és nádori oklevelek, tanuvalomások a tájékoztató mér-

földkövei annak a hosszú utnak, amelyet visszafelé kilenc-tíz évszázad messzeségébe kell megtennie a kutatónak, ha a honszerző temetkezési helyét nyomozza. Egyéb dokumentumai, kőbe, fába, márványba megmaradt emlékjelei nincsenek ennek a sirnak, legfeljebb azoknak a helyeknek, amelyekre a régi oklevelek hivatkoznak s amelyeknek közelségében mondják a sirt. Árpádot még, mint a keleti nagy lovasnépek vezéreit s mint az ő honfoglaló vitézeit is, az ősi szokás szerint temették el, úgy, mint Attilát, akinek hármaskoporsóját a Tisza vagy a Hármaskörös medre rejti a legendák szerint, vagy mint Tonzobát az abádi rév lankái, homoktorlatai között, vagy Leventét, az utolsó pogány Árpádot valahol Taksonyban, a vezéri szállásbirtokon. Ez a Levente két testvérével, Endrével és Bélával, tudvalevőleg együtt tért haza annakidején Orosz-, illetve Lengyelországból, a száműzetésből, hogy itt-hon a Vata-féle pogány lázadás élére álljon Péter ellen, aki hűbérbe akarta adni Árpád örökségét a német császárnak. Vataék úgy mentek elibőlük, szinte az ország határáig, mint Rákóczi Ferenc elé a szatmári, beregi felkelők csapatai s úgy kérték őket, az Árpádfiakat, hogy állítsák vissza a régi, keleti pogány magyar uralmat, az ősi szokásokkal és törvényekkel együtt. Bélát és Endrét tragikus kérdés elé állította ez az ujjongás és ez a sürgetés. Odakünn már mind a ketten a keresztény hitre tértek s Szent István műve ellen már csak lelkük megtagadásával lázadhattak volna föl. A

nemzeti büszkeség önérzete s a nemzeti megalázás szégyene viszont őket is oda-kapcsolta Péterrel szemben a lázadók hadához s az igazi, öntudatos magyarság érdekeihez. Hogy megmentse a mozgalomból azt, amit a nemzeti jövő igazi célja kívánt, élére álltak és győzelemre vitték Péterrel szemben, hogy aztán ugyanúgy, könyörtelenül győzelemre vigyék saját első hiveikkel, Vataék pogányságával szemben is. Levente, a ha gyomány szerint, ezt a második győzelmet nem tudta túlélni. Ő nem tudott elpártolni a honfoglalók hitétől, nem tudta befogadni a szentistváni kereszténység új világot jelentő ígét, nem tudott szembefordulni azokkal, akikkel vér és lélek szerint annyira egynek érezte magát, de nem tudott rálépni a másik utra se, hogy fölkeljen saját testvérei ellen. Meghasonlott szívvvel félrevonult, meghalt és eltemettette magát az ősök szokása szerint. A kínai krónikák beszélnek Dzsingisz-kánról, a nagy hódítóról, hogy őt is így temették el Karakorumtól nem messze, a sivatag egyik kies oázisában, patak mellett, dombot hánytak feléje s négy lófarkas zászlót tűztek a halom négy sarkába a világ négy égtája felé, melyet életében annyit rettegetett. A legenda hozzátéveszi, hogy egyik legkedvesebb ágyasa, egy kínai hercegnő, egész életén át annyira siratta, annyi könnyet hullatott utána, hogy a könnyeivel megáztatott földből egy bambuszerdő nőtt a sir mellett. Ezek a nagy keleti hódítók nem emeltettek kőmonumentumokat, se galákat, se templomokat, se obeliszket poraik fölé. Nem a kőre, nem az ércere bízták emlékezetüket. Az uralkodói gőg, a keleti önérzet büszkeségével a népek rettegető emlékezetébe írták bele nevüket. Ezért nem maradt utánuk, Árpád után se sirjukat illetőleg semmi jel. De hogy

is maradhatott volna, még ha építenek is ilyet. Ugyanúgy elpusztult volna, mint a többieké, a keresztény királyoké, az Árpád-háziak és a többiek emlékei.

Hol vannak a székesfehérvári királysirok, ahova öt századon át rendre temetkeztek Magyarország uralkodói, ahol az alapító Szent István szarkofágja mellett ott pihentek külön kápolnában Nagy Lajos és Corvin Mátyás tetemei? Hova lettek ezek? Még a poruk se maradt. A székesegyház törmelékeiből is csak egyes oszlopfőket, felíratos köveket mentett meg az ásatás és kutatás kegyelete. Hova lettek Szent László hamvai, szarkofágjának maradványai a nagyváradi székesegyházzal együtt, a márványsírral együtt, amelynek fedele alól annakidején kikelt a nagy király szelleme, hogy a tatárokkal szemben még holtában is megvédelmezze Erdélyországot. Hogy írja róla Arany János:

*Félrebillent koronáját
Halántékán igazilja,
Éjjeltájban lehetett már,
A vasajtót fölhasználja...*

*Egy ugrás a kalvária,
És kilenc a Királyhágó.
Hallja körme csattogását
A vad székely és a csángó...*

A többi Árpádok közül I. András király sirhelyét mutatják az ősi tihanyi altemplomban és III. Béla földalált és megmentett hamvai nyugsznak a koronázó Mátyás-templom falai között. Én még láttam a Hunyadyak félig szét-dult, szétrepesztett szarkofágjait, a nagy kormányzónak és fiának roppant alakjaival a gyulafehérvári dombban. És láttam Rákócziékét a kassai kriptában s láttam a Báthoryak üres, szétfört koporsóit a nyirbátori református tem-

plomban. Talán ennyi az együttvéve, ami megmaradt, de az Árpád sirját ennyi nyom, ennyi jel, ennyi emlékezet se őrzi.

Anonymus idejében, aki krónikájában először jelzi a nagy fejedelem sírjának helyét, úgy látszik, még köztudatban volt ez a hely s bizonyára a nemzeti kegyelet és emlékezet jelei s a későbbi Árpádházi királyok tisztelete őrizte. Talán ennek a kegyeletnek volt része abban, hogy a sír közelében Szent István restauráltatta a római időkbelől ottmaradt régi keresztény kápolnát s hogy Bonfini szerint Mátyás király is olyan különös gonddal viseltetett, egyébr, roppant világhódító gondolatai között is, ez iránt a kápolna iránt. Ennek romjai megvannak, mint ahogy előkerültek a római Aquincum romjai, míg a magyar királyok márványpalotáiból, az óbudai királyi kastélyokból semmi se maradt.

Száz esztendő óta egyik lelkes kutató szinte a másik nyomába lép, hogy földerítse ezeket a láthatatlan nyomokat. Sokan egy fél életet szentelnek rá erre a célra, eredmény nélkül. Mindnyájan ugyaszólván ugyanazon a területen, ugyanazok közt a határok közt keresik ezt az egyetlen, eddig megtalálhatatlan pontot s a millennium idejében az Árpádokra való emlékezés lázában már olyan közel jutunk hozzájuk, vagy azt hisszük, olyan közel jottunk, hogy az ország fejedelmi összegeket szavaz meg a hely méltó megjelölésére. Aztán újra és újra kiderül, hogy mindig csak mellette járunk annak, amit keresünk, közvetlen közelében, eltávolodva tőle, vagy közeledve hozzá, sokszor talán át is lépünk rajta, anélkül, hogy eddig valójában megtaláltuk volna. Ha meg lenne, ha most csakugyan megtalálnánk, nagy öröm, szinte isteni csoda bizonyossága lenne. Templomot építenénk oda, nemzeti zarándokhelyé avatnánk, hogy felújított, megszentelt emlékből, a hely érintéséből erőt merítsünk nyomorult küzdelmeinkhez. Pedig talán be se tudnánk számolni ezeknek a hamvakkal róla, hova lett az Árpádok Magyarország, hogy mind a négy égtáj felé szétomolva, idegenek martaléka, hogy soha ilyen szégyen azt a földet, amelyet ők meghódítottak, ezer esztendő óta nem érte. Csoda, hogy a csontjaikat magából ki nem veti.

Hogy az Árpád sirját megtaláljuk-e, ki tudná megmondani. De hol az Árpádok lelke, amelyet semmiféle sír soha

végképp magába nem zárhatott? Hol van akár az övé, a honszerzőé, akár a Vér Bulcsué és a többieké, akik a szerzett határon túl is még egy évszázadon át rettegtek a világot? És hol van az István királyé, a szent és merész reformeré, aki úgy szerette nemzetét, mint senki más s mégis oly kegyetlenül leszámolt a multtal, hogy a jövőendő számára megmenthesse Aki a régiek helyett új vallást, új műveltséget, új politikai, kormányzati, közigazgatási, társadalmi szerkezetet adott népének és örökségének. És hol van Szent Lászlóé, aki a pogány kelettel szemben már ezt az örökséget védelmezte, a III Béláé,

aki a diplomácia erejével, messzelátásával, lángeszével ezt az örökséget nemzetközi hatalommá, európai birodalommal emelte? És hol van a IV. Béla lelke, aki egy leégetett, földult, legyilkolt, elvadult, sivataggá tett, romokban heverő országba jött vissza és volt ereje hozzá, hogy önmagával is, népével is újra kezdesse az életet? Hol van az ő lelkük, akaratuk, hősiességük, tetterejük, kardjuk, eszük, zsenijük, kitartásuk, a magyarság, a magyar faj, a magyar birodalom céljainak, küldetésének hitével? Árpád sirját talán megtaláljuk, de az Árpádok lelkét egy új honfoglaláshoz, melyik ujesztendő hozza el nekünk?

Európai elmélet és magyar valóság

Irta: Pethő Sándor

A személyes uralom, az új empire — mint mostanában hívják —, az autoratív kormányozma a XX. század negyedik évtizede alatt Európa-, sőt világszerte óriási hódítást tett. Sokan, és éppen nemzedékünk gondolatvilágának szószólói és ideológusai, a politikai korszellem megtestesülését látják benne, amely nagy kulturnépek érzés- és eszmekörének gócpontja, kikristályosító ereje és bizonytalanul fejlődési vonala. A régi cezarizmusoktól abban különbözik, hogy nem az egyéni lángelme korlátokat szétfeszítő energiájának esetlege, mozzanatosága, ideiglenessége lüktet benne, hanem valóságos állambölcseleti rendszert, diadalmas politikai világnézetet, az egyéni teljesítőképesség hatóerejétől nem függő, egyszóval állandó irányu szervezési alakulatot látnak benne, amelynek akkor is szabad, sőt szükséges érvényesülnie, ha az olasz Ducehoz, vagy a német Führerhez fölértő személyiségnek akaraterije és szervezési energiája hiányzik belőle. Ha tehát igaz az a tétel, amit minálunk az ugynevezett európai szellemek hangsúlyoznak és bizonyítanak — legutóbb a lapok hasábjain Milotay István se zárta ki ennek elméleti lehetőségét, sőt szükségességét —, hogy tudniillik nem vonhatjuk ki magunkat a világrészünket formáló erők és eszmék hatásai alól, hogy nem alkothatunk magános kis szírtet a korszellem mérhetet-

len óceánjában, hogy az ugynevezett magyar globális szemlélet mindig zsákutcába csalt bennünket: akkor ma se tehetünk egyebet, mint azt, hogy sürgősen, de mindenesetre veszedelmes késések nélkül, öltünk magunkra ennek az új európai korszaknak formaruháját. Ha annakidején nem térhettünk ki és nem is tértünk ki a keresztvíz elől, ha engedtünk magunkon végighömpölyögni a cluny-i mozgalom, a hűbériség, a renaissance, a hitújítás, a barokk- és a francia forradalom hullámain, akkor bizonyára a legnagyobb következetlenségbe és tévedésbe esnénk, ha most elzárkózánk a diktatórikus sugalmak elől, csak azért, hogy megrozsdásodjunk azokban az életformákban, amelyeket a műveltség magasabb fokán álló népek már sutba dobtak.

A liberalizmus és a parlamenti rendszer e felfogás szerint ma már egy óriási elváltóság. Az új világban éppoly groteszk, élehetetlen és elképzelhetetlen valami, mint a diluvium után a régebbi földtani korszakok szörnyetegei, amelyeknek porcai és csontjai elporladtak a földrétegek tektonikai vetődéseiben és gyűrődéseiben. Az alkotmányosság tehát ma már egy óriási poézis, amely elkorhadt tradícióknak törzsein rügyezik, amely a multon csüngő emlékezet és kegyelet bágyadt politikai romanticizmusa csupán, vagy a széplelkek beteg